

T.C. MARMARA ÜNİVERSİTESİ
AVRUPA ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
AVRUPA'DA SİYASAL İLETİŞİM ANABİLİM DALI

MEDYANIN ELE GEÇİRİLMESİ: MACARİSTAN

MİKAİL HALİS
586124001

PROF.DR. İMRE SABAHAT ERSOY

İSTANBUL/2025

Özet

Bu çalışmanın temel amacı, Macaristan’da medyanın ele geçirilme sürecini ve bunun demokrasi üzerindeki etkilerini incelemektir. Viktor Orbán liderliğindeki Fidesz hükümeti 2010 yılından itibaren, medya organlarını sistematik bir şekilde kontrol altına alarak çeşitli yollarla basın özgürlüğünü kısıtlamıştır. Çalışmada, Orbán hükümetinin yasal düzenlemeleri, kurumsal olarak yeniden yapılanmayı ve ekonomik araçları bağlamında ele alınmıştır. Ayrıca, bu çalışmada, Orbán hükümetinin medya üzerindeki bu sürece karşı çıkan ulusal ve uluslararası tepkiler detaylı bir şekilde incelenmiştir. Macaristan’daki medya manipülasyonunun illiberal demokrasiyi inşa ederken nasıl bir merkezi rol oynadığı ele alınmıştır. Çalışma, Macaristan örneğini, medya özgürlüğü ve demokrasi ilişkisi bağlamında analiz ederek önemli karşılaştırmalı sonuçlar sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: medyanın ele geçirilmesi, basın özgürlüğü, Illiberal Demokrasi, Viktor Orbán, Macaristan

Abstract

The primary aim of this study is to examine the process of media capture in Hungary and its impact on democracy. Since 2010, the Fidesz government, led by Viktor Orbán, has systematically taken control of media outlets and restricted press freedom through various means. This study addresses Orbán's legal regulations, institutional restructuring, and use of economic tools within this context. Furthermore, it examines the national and international reactions to Orbán's efforts to dominate the media. The study highlights the central role media manipulation has played in constructing illiberal democracy in Hungary. By analyzing the relationship between media freedom and democracy, this study provides significant comparative insights using the case of Hungary.

Keywords: media capture, press freedom, illiberal democracy, Viktor Orbán, Hungary

Giriş

Liberalizm, kısaca, bireysel özgürlükleri, serbest piyasa ekonomisi, hukukun üstünlüğü, demokratik yönetim ve bağımsız medyanın toplumsal denetim mekanizmasındaki önemini savunan bir siyasi düşüncedir. 20. Yüzyılda, New York, Moskova, Berlin ve Washington'daki seçkinler, liberalizm, komünizm ve faşist anlatıyı öne sürdüler. Faşist anlatı, 2.Dünya Savaşı sonrasında ve komünizmde 1989'da Berlin duvarının yıkılması sonucunda yıkılmıştır (Harari, 2018, s. 21). Bugün birçok akademisyen, Liberalizmin gerilediğini ve yok olma ile karşı karşıya olduğunu tartışmaktadır. Bu durumun en önemli nedenlerinden birisi medya manipülasyonları ve medyanın ele geçirilmesi sürecidir. Medyanın, demokrasinin işleyişinde önemli bir merkezi yere sahip olduğu, modern toplumlarda, medya özgürlüğü ve bağımsızlığı demokratik değerlerin korunması açısından bir kriter olarak kabul edilmektedir. Otoriter rejim özellikleri sergileyen yönetimlerde medya, propaganda aracı ve manipülasyon aracı haline gelmektedir. Macaristan, Viktor Orbán liderliğinde bu dönüşümün en dikkat çekici örneklerinden biri haline gelmiştir.

Orbán'ın Fidesz Partisi'nin, 2002 yılından iktidara gelene kadar medyayı ele geçirme çalışmaları sürmüş ve 2010 yılında iktidara gelmesiyle bu süreç, medya üzerindeki kontrol mekanizmalarını artırmış, ifade özgürlüğü sınırlandırılarak tek sesliliğe yol açılmıştır. Bu çalışma, Macaristan'daki medya sisteminin tarihsel süreç içerisinde Fidesz partisi tarafından nasıl sistemik bir şekilde medya politikalarını etkilediği ve bu politikaların demokrasi üzerindeki etkilerini değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca, bu sürece tepki gösteren uluslararası aktörler ve Avrupa Birliği'nin tepkileri de bu çalışmanın önemli bir boyutunu göstermektedir. Bu bağlamda, çalışmanın amacı, medyanın ele geçirilme sürecini sadece bir mesele olmamakla beraber tarihsel süreç içerisinde Macaristan'ın uluslararası tepkilerin demokratik endekslere nasıl yansıdığını veriler çerçevesinde değerlendirmektedir.

1.Macaristan'ın Genel Profili

1.1.Macaristan'ın Profili

Macaristan İstatistik Kurumu (Központi Statisztikai Hivatal - KSH) verilerine göre 9,6 milyon nüfusa sahip olan Macaristan, batısında Avusturya ve Slovenya, doğuda Romanya ve Ukrayna, kuzeyde Slovakya ve güneyinde Sırbistan ve Hırvatistan komşularına sahip olan bir Orta Avrupa devletidir. Macaristan'da resmi dil, Avrupa Birliği'nde olmayan Estonca, Fince, Maltaca ve Hint-Avrupa dillerinden olmayan Fin-Ugor dillerinden olan Macarcadır.

1.2. Macaristan'ın Siyasi Sistemi

Macaristan demokrasi bakımından 1987-1989 yılları arasında kurumsal bir kimliğe bürünmüştür. Bu durum neticesinde çok katmanlı bir sistem ortaya çıkmış ve devlet gücü demokrasi etrafında yeni bir yasa çerçevesinde faaliyete başlamıştır. Bu siyasi sistemin ismi parlamenter demokrasidir. Demokratik seçimle başa gelen ilk hükümet, ekonomiyi merkezi planla kaldırmaya başlayarak yeni ekonomisini piyasa temelli olarak hedeflemiştir. Macaristan parlamenter demokrasinin bir diğer özellikleri ise şunlardır:

- (a) Parlamenter, kurum odaklı bir siyaset anlayışı,
- (b) Liberalizmin egemen siyasi kavram olarak kabul edilmesi,
- (c) Milliyetçilik,
- (d) Siyasetin özgürleştirici-normatif anlayışının iki versiyonu (kurumsalcı ve anti-kurumsalcı),
- (e) Kamusal çıkarın apolitik bir anlayışı,
- (f) Macar siyasi düşüncesinde anti-politik bir yaklaşım,
- (g) Siyasete uzlaşa odaklı bir yaklaşım (Körösenyi, 1999, s. 152–157).

Macar siyasi sisteminde en önde gelen devlet ve temsil organı, 1990-2010 yılları arasında 386 üyeden, 2011 sonrası dönemde ise 199 üyeden oluşan Macar Ulusal Meclisi'dir. Meclisin yasal statüsü ve işlevleri Anayasa tarafından düzenlenmiştir. Milletvekilleri, düzenli seçim kampanyaları sırasında her 4 yılda bir seçilir ve kazanan parti ya da koalisyon başbakanı aday

gösterme hakkına sahip olur. Başbakan, hükümet programını oluşturur. Devlet başkanı, meclis üyeleri tarafından 5 yıllığına seçilen cumhurbaşkanıdır (Gallai ve Török, 2003, s. 347–369).

1.3. Macaristan Ekonomisi

Serbest piyasa ekonomisine sahip olan Macaristan, Avrupa Birliği (AB) üyesi olması nedeniyle AB standartları ve düzenlemelerine uyum sağlamaktadır. 2023 itibarıyla Macaristan'ın GSYH'si yaklaşık 200 milyar dolardır. Kişi başına düşen GSYH ise yaklaşık 20.000 dolar civarındadır. Sanayi, Macaristan ekonomisinin önemli bir kısmını oluşturmakla birlikte GSYH'nin de önemli bir kısmını oluşturmuştur. BMW, Audi, Mercedes-Benz gibi büyük otomotiv şirketlerinin fabrikaları bulunmakta ve ekonomik olarak oldukça önemli faaliyetlere katkıda bulunmaktadır. Elektronik, ilaç ve kimya sektörleri de Macaristan ekonomisine oldukça önemli katkılar sunmaktadır. Macaristan, verimli toprakları ve uygun iklimi sayesinde tarımda güçlü bir ülkedir. Tahıllar (buğday, mısır), sebze-meyve, şarap üretimi ve hayvancılık önemli yer tutar. Para Birimi, Macar Forinti (HUF) olan Macaristan'da işsizlik oranı yaklaşık %4-5 düzeyindedir ve AB ortalamasına yakındır.

1.4. Macaristan Tarihi

Macaristan'ın tarihi kökeni, bilim insanları ve entelektüeller için tarih boyunca ilgi çekici bir konu olmakla beraber Orta Çağ kroniklerinden modern döneme kadar olan çalışmalara geniş bir perspektif sunmaktadır. Macarların tarihi kökeni, İncil'deki Nuh'un oğlu Yafet'ten türediği ve tıpkı Hunlar ve İskitler gibi göçebe topluluklarla benzerliğinin olduğu Orta Çağ kroniklerinde görülmektedir.¹ Macaristan'ın bugünkü yerleşim yeri olan Karpat Havzası, 9. yüzyılda Árpád liderliğinde Macarların Asya'dan bu bölgeye gelmesi ile gerçekleşmiştir. Bu tarihte Macarlar, Avrupa'nın doğusundan savaşlar ve ittifaklarla Avrupa'nın batısına göç etmiş ve hakimiyet kurmuşlardır. Orta Çağ eseri olan Gesta Hungarorum gibi eserler, bu göçü ve yerleşim sürecini destansı bir şekilde anlatmaktadır (Anonymus, 1999). Macaristan'ın önemli derecede özerklik kazanması ve Avrupa'nın güçlü biri olması 1867'de kurulan Avusturya-

Macaristan ikili monarşiye dayanmaktadır. Bu dönemde, Budapeşte, kültürel, mimari ve ekonomik açıdan büyük gelişim göstermiştir. Fakat, Macaristan'ın büyüme dönemi 1. Dünya

¹ Romcsics, İ. (2019). Macarların Kökeni. Yeditepe Üniversitesi Tarih Bölümü Araştırma Dergisi, 3(6), 73-116.

Savaşı'nın başlamasıyla sona ermiştir. İttifak Devletleri'nin 1.Dünya Savaşı'nda yenilmesi sonucunda Macaristan, 1920'de Trianon Antlaşmasının imzalanması sonucunda topraklarının üçte ikisinden fazlasını kaybetmiştir. Bu antlaşma, 3.3 milyon etnik Macar'ın ülke sınırlarının dışında kalmasına neden olmuş ve Macaristan tarihindeki en ağır travmalardan biri olarak kabul edilmiştir. Ülke topraklarının Slovakya, Romanya, Sırbistan gibi komşu ülkelere verilmesi, Macar ulusal bilincinde derin bir iz bırakmıştır. Macaristan, 1930'larda Nazi Almanyası ile ittifak yapmış ve 2.Dünya Savaşı'nda Almanyanın yanında yer almıştır. Savaş sonrasında Sovyetler Birliği tarafından işgal edilen Macaristan, komünist yönetim altına girmiş ve Moskova'nın etkisiyle ekonomik ve politik olarak şekillenmiş ancak bağımsızlık mücadelesi 1956 yılında Macar Devrimi ile dünya sahnesinde çıkmıştır. Sovyetler tarafından bastırılmasına rağmen bu ayaklanma, Macaristan'ın demokrasi talebi olarak tarihe geçmiştir. 1989'da Berlin duvarının yıkılması sonucunda Macaristan, Doğu Blokundan ayrılan ilk ülkelerden biri olmuştur. Doğu Blokundan ayrılması ile Avusturya ile sınır kapılarını açan Macaristan, Doğu Almanyaya vatandaşlarının Batı'ya geçişine katkı sağlayarak Avrupa'nın yeniden birleşme sürecine önemli katkılarda bulunmuştur. Demokrasiye geçişini 1990'da tamamlayan Macaristan, 2004 yılında Avrupa Birliği'ne üye olmuştur.

2.Macaristan'da Medya Profili ve Tarihsel Gelişimi

2.Dünya Savaşı'nın ardından Sovyetler Birliği'nin etkisi altına girmiş olan Macaristan, sosyalist bir rejimle yönetilmiştir. Bu rejimle yönetilmesi sonucunda medya, komünist ideolojiyi yaymak ve kontrol mekanizmayı kurmak amacıyla şekillenmiştir. Bu dönemde, tüm medya organları, Macaristan Komünist Partisi'nin (MSZMP) kontrolüne girerek özgür basın kavramı ortadan kaldırılmış ve gazetecilik bir parti politikalarının bir uzantısı haline gelmiştir. Örneğin, Macaristan'ın o dönem büyük gazete organı olarak faaliyet yürüten Szabad Nép (özgür halk), komünist rejimin resmi propaganda araçlarından olmuştur. Dönemin bir diğer yayın organı olan radyo ve televizyonda rejimin ideolojisini yaygınlaştırmak amacıyla yoğun bir şekilde kullanılmıştır. 1956 yılında gerçekleşen Macar devrimi sırasında, medya, rejim karşıtı ve devletin propaganda aracı olmuştur. Özgür medya talebi ortaya çıkmış fakat Sovyetlerin müdahalesi sonucunda medya yeniden komünist rejimin etkisi altına girmiştir. 1956'dan sonra devrimin etkisiyle János Kádár liderliğinde "Güleryüzlü Sosyalizm" politikaları uygulanmaya başlanmıştır. Medyanın, devrim sonrasında kontrol edilebilir şekilde çalışılmasına izin verilmiş olsa da halkın siyasetten uzak durmasını sağlamak amacıyla yayınlar yapılmıştır.

Berlin duvarının 1989’da yıkılması ve 1991’de Sovyetler Birliği’nin çökmesi sonucunda soğuk savaş bitmiştir. Bunun neticesinde Macaristan’da sosyalist rejim sona ermiş ve medya sektörü açısından büyük bir dönüşüm başlamıştır. İdeolojik ve propaganda olarak komünist rejime aygıt olan medya sektörü, hızlı bir şekilde bağımsızlık ve özgürlük arayışına girmiştir. Soğuk savaştan sonra batıya daha da yaklaşan Macaristan, demokratikleşmenin temel taşlarını döşemek ve çok sesliliği sağlamak amacıyla medya alanında yasal düzenlemeler yapmıştır. Yeni anayasa, basın ve ifade özgürlüğünü temel haklar olarak kabul etmekle birlikte devlet tekelliğini sona erdirmiştir. Macaristan Ulusal Radyo ve Televizyon Kurumu (ORTT) kurulmuş, kamu yayıncılığının siyasi müdahalelerden arındırılmasına yönelik adımlar atılmıştır (Gálik, 2004). Medya, Macaristan’ın ekonomi politikalarını da demokratikleşme sürecini piyasalaşma sürecine geçmiş olması nedeniyle 1990’ların başından itibaren medyaya yönelik yatırımlar artmıştır. Böylelikle özel sektör medya pazarında aktif olmaya başlayarak dergi, radyo ve televizyon kanallarında geniş yelpazeler oluşmuştur. Örneğin, Axel Springer ve Ringier gibi medya devleri, Macaristan’daki en büyük basın kuruluşlarının sahipleri haline gelmiştir (Havadi, 2017). Bu bağlamda, Macaristan’da 1997’de ilk özel televizyon kanalı TV2’nin ve RTL Klub’un kurulması, medya sektörü açısından rekabeti ve çeşitliği artırmıştır. Demokratikleşme sürecinde, bu çeşitlilik ve rekabet, eleştirel medyayı güçlendirmiştir. Özellikle Népszabadság gibi gazeteler, bağımsızlık gazetecilik faaliyeti bakımından, hükümetin politikalarını veya yolsuzluk iddialarını gündeme taşıyarak kamuoyunu bilgilendirmiştir. Bağımsız gazetecilerin bu çalışması, demokratik ve özgürlüğe bağlılığın bir göstergesi olarak kabul edilmiştir. Macaristan’ın soğuk savaştan sonra attığı bu adımlar sonucunda, değişiklikleri freedom house’un verileri ışığında yorumlayabiliriz. Freedom House’a göre 1979-1980 yıllarında Macaristan ’’özgür değil’’ kategorisinden 1989 Berlin Duvarı’nın yıkılması sonucunda hızla demokratikleşmeye geçen Macaristan, 1990 yılı verilerine göre ’’kısmen özgür’’ kategorisine geçmiştir. Demokratikleşme ve özgürlük endeksi olarak da medyadaki çok seslilik ve piyasa ekonomisine geçmesi sonucunda kategorisini 1995 ’’özgür’’ kategoriye yükseltmiştir. Sonuç olarak, Macaristan’ın demokratikleşme adımı hızla hayata geçirilmiş olup medyaya yansımıştır.

3. Macaristan’da Medya’nın Ele Geçirilmesi

3.1. 2002-2010 Yılları Arasında Fidesz Partisinin Medyaya Etkileri

2002 yılında seçimleri kaybeden Fidesz, bu dönemde medya üzerinde etkilerini artırmak için çalışmalara başlamıştır. Fidesz, medya sahipliklerini böylece yavaşça ele geçirmeye başlamıştır. Bu dönemde, medya sahipliği el değiştirdi ve çoğu Fidesz’e yakın iş adamlarından oluşmuştur. Parti, öncelik olarak televizyon kanalları ve gazete sahipliklerini kullanarak kamuoyu yaratmaya başlamıştır. Hükümet karşıtı yorumlar ve eleştirilerle medyada sıkça gündeme getirilmiştir. 2005-2010 yılları arasında kamu medyası, ulusal tekeli ve siyasi etkisini daha da kaybetti. Medya piyasası giderek daha fazla özel program sağlayıcı ve haber portalı ile karakterize edilmeye başladı. Bu durum, medya tüketicilerinin parçalanması, kitleleşmeden uzaklaşma ve çok hedefli yönelim gibi yeni bir eğilimi beraberinde getirdi. Yeni kurulan ticari medya ve çevrimiçi medya, genellikle sansasyonel programlar ve mesajlarla siyasi bir etki yaratabilir hale geldi; bu içeriklerin çoğu eğlence amaçlı bilgi (infotainment), sahte haber ya da pseudo-haber kategorisine giriyordu. Medya piyasası oldukça çeşitlenmiş hale geldi; mülkiyete veya genel yayın yönetmenlerinin pozisyonuna doğrudan müdahale artık bir mesele değildi. Yeni paradigma değişimi, 2010 parlamento seçimleriyle başladı (Bajomi-Lázár 2017, s. 93). Fidesz partisi, 2004 yılındaki Avrupa Birliği Parlamentosu seçimleri ve 2006’daki yerel seçimleri etkilemek için medyayı etkin bir şekilde kullanmıştır. 2006 yılında, dönemin başbakanı Ferenc Gyurcsány’nin kaydedilen bir konuşmasının sızdırılması, Fidesz’in hükümeti zayıflatmak için medya aracılığıyla halka seslenmesinin bir örneğidir. Bu durum, Fidesz’in medya üzerindeki etkisini daha da güçlendiren bir dönüm noktasıdır. 2006’dan sonra Fidesz, medyayı daha etkin kullanarak halk üzerindeki algısını değiştirmeye çalışmıştır. Fidesz, özellikle televizyon ve gazeteler aracılığıyla hükümet aleyhinde propaganda yapmıştır. Parti, devletin medya alanını kısıtlamaktan ziyade özel medya ile iş birliği yaparak medya kontrol alanını genişletmiştir.

3.2. Fidesz Partisi ve İktidara Gelişi

Fidesz (Macar Yurttaş Birliği), 1988 yılında kurulmuş ve liberal bir ideolojiye ve Sovyetler Birliği’nin etkisine karşı demokratik bir vizyon sergilemiştir. 1990’lardaki ilk seçimlerinde,

Fidesz partisi, genç ve eğitimli seçmen kitlesine hitap eden bir parti olarak ortaya çıkmasına rağmen 1994 seçimlerinde oldukça düşük bir oy almıştır. Fidesz, seçim yılından sonra 1995 yılından itibaren liberalden söylemden muhafazakâr-milliyetçi bir çizgiye yönelerek Hristiyan-demokrat ve sağ popülist bir kimlik kazanmıştır. Bu stratejik değişim Fidesz açısından daha geniş bir seçmen kitlesine ulaşmasını sağlayarak 1998’de Viktor Orbán önderliğine iktidara gelmiştir. 2002 yılı seçimlerinde Sosyalist Parti’ye yenilgiye uğramıştır.

2000’li yıllarda Macaristan ekonomisinin sıkıntıları, sosyalist hükümetin başarısızlıkları ve yolsuzluk iddiaları halkta hayal kırıklığına neden olmuştur. Fidesz, bu krizlerden faydalanarak güçlü bir muhalefet yürüttü ve bunun sonucunda Fidesz partisi, 2010 seçimlerinde oyların yaklaşık %53’ünü alarak Viktor Orbán liderliğinde tekrar iktidar olmuştur.

3.3. Medyanın Ele Geçirilmesi

Viktor Orbán’ın 2010 yılında tekrar iktidara gelmesiyle birlikte medyada bir dönüşüm süreci başlamıştır. Orbán hükümeti, medyayı kendi kontrolüne almak için aşamalı ve sistemik bir yaklaşım benimsemiştir. Bu süreçte, ekonomik araçlar, yasal düzenlemeler ve kurumsal olarak yeniden yapılanma yollarını kullanmıştır. Hükümetin ilk adımı, 2010 yılında çıkarmış olduğu Medya Yasası olmuştur. Yasanın amacı medya kuruluşlarının faaliyetlerini düzenlemek ve denetlemek için bir mekanizma oluşturmaktır. Macaristan Ulusal Medya ve İletişim Kurumu (NMHH), bu yasa sonucunda denetleyici organ olarak daha geniş yetkilere sahip olmuştur. Orbán hükümeti, NMHH’nin başkanını direkt olarak atamış ve dokuz yıl görev süresi belirlemiştir. Böylelikle, kurumun bağımsızlığı ortadan kaldırılmıştır. Medya Konseyi’nin üyeleri de yine bu yasa ile Fidesz hükümetine yakın isimlerden oluşturuldu. Medya lisanslarını dağıtma ve yenileme yetkisine sahip olan Medya Konseyi, bağımsız medya kuruluşlarının marjinalleşmesi açısından bir araç haline gelmiştir. 2010 Medya Yasası, medya içeriklerini "ahlaki değerler" ve "kamu çıkarlarına" uygunluk açısından denetleme yetkisi vererek hükümete karşı yayın yapan medya kuruluşlarını baskılamıştır. Hükümeti eleştirmeye devam eden medya kuruluşları ise lisans iptali ve yüksek para cezaları karşısında ekonomik olarak zayıflatıldılar. Bu durum, bağımsız medyaya vurarak demokratik ilkelerden uzaklaşan Macaristan’da, Orbán hükümeti, eleştiren medya kuruluşlarını sıkılaştırmak için reklam gelirlerini ekonomik araçlar bakımından kullanmıştır. Macar medya sahipliği çeşitlidir; yerel özel şirket ve birkaç uluslararası basımevi, birçok farklı portföyler tarafından yönetilmektedir.

Ancak, özel reklam pazarı, bağımsız medya ve daha küçük medya işletmeleri için sorunlar teşkil etmektedir. Öte yandan, diğerlerinin göreceli ekonomik başarısı genellikle güçlü siyasi destek ve devlet kurumları ile devlet şirketleri tarafından yapılan hedefli reklam harcamaları sayesinde sağlanmaktadır (Freedom house, 2024).

Macaristan'da iki kamu televizyon kanalı olan TV2 ve RTL Klub, Macaristan için temel haber kaynağı olmaya devam etmektedir ancak bu kanallar kamu işleri açısından son yıllarda kayda değer bir şekilde azalmıştır. Haber bültenleri kısa olmakla birlikte haber içerikleri magazinsel materyaller sunmakta ve genel olarak farklı parti pozisyonlarını listelemekte sınırsız kalmıştır. Bu durum neticesinde derinlemesine bir analiz veya daha geniş perspektifler sunmamaktadır. Mayıs 2013'te Orbán hükümeti, iki büyük televizyonun kârının çoğunu kapsayacak bir şekilde reklam vergisini önerdi ancak bu yasa tasarısı önerisi ertelendi. Neticesinde, kanal, Aralık ayında satılmıştır ve yeni sahiplerinin muhafazakâr medya imparatorluğu ile bağlantıları hakkında spekülasyonlar ortaya çıkmıştır. Macaristan'da partizan grupların, 1990'dan bu yana kamu yayıncılığı üzerinde güçlü bir etkisi olmuştur. Bu gruplar mevcut yönetim altında, hükümet yanlısı yayınlar ve hükümetin görüşlerini daha açık ve net biçimde iletmesini sağlamıştır. Kamu radyo ve televizyon istasyonları ve haber ajansı, 2011 yılında verimliliği artırmak amacıyla birleştirilmiştir. Yeni kurum olan Medya Hizmet Destek ve Varlık Yönetim Fonu (MTVA), şeffaflığı başarmamış ve üst düzey pozisyonundaki kadro artışı ve belirsiz sorumluluk alanları ile dikkat çekmiştir. Düzenli olarak hükümet çıkarlarına uygun olacak şekilde sansürlenmekte ve gerçekler çarpıtılmaktadır. Kamu yayıncılık kuruluşlarını propaganda araçlarına dönüştüren Orbán hükümeti, kamu medyasında görev yapan gazetecilere ideolojik olarak baskıları artırmış ve hükümete karşı içerek üretenlere ise istifaya zorlandı veya görevden alınmıştır. Muhalif medya organı olarak görev yürüten haber sitesi Index'in yüzde 50 hissesini Orban'a yakın bir isim satın aldı (Euronews). Euronews'in bir haberine göre bu durum aşağıdaki gibi özetlenmiştir:

''İşinden atılan Index eski Genel Yayın Yönetmeni Szabolcs Dull ise yazdığı son makalede hükümeti üstü kapalı şekilde eleştirip, bağımsız medya konusuna değindiği için işinden olduğunu belirtiyor. Index editörleri yaklaşık bir ay önce kurumun temel ilkesi olarak kabul edilen "bağımsız habercilik" anlayışından hızla uzaklaştıklarını ve "tarafsız haberciliğin büyük tehlikede" olduğunu açıklamıştı. Index'i 1999 yılında kuran gazeteci Peter Uj, hükümetin medya alanında ele geçiremediği tek kurumun kendileri olduğunu belirtiyor. Uj, 2011 yılında Başbakan Orban'ın aşırı sağcı Fidelz Partisi'nden gördüğü baskı sebebiyle Index'ten ayrıldığını söylüyor.''

Macaristan'ın ana gazeteleri ise uzun bir süre zarfı boyunca açık bir şekilde taraflı bir yapı sergilemekte ve siyasi olarak derin bir bölünme sonucu ikiye ayrılan Macaristan siyaseti açısından her iki bölüme de yayınlar bulunmaktadır. Bu durum neticesinde, triajlar radikal bir biçimde azalırken, aynı zamanda kamusal olarak tartışmaları şekillendirme anlamında da önemini yitirmiştir. Bazı popüler ancak apolitik bulvar gazeteleri ve iki büyük ücretsiz gazete, medyada hükümet yanlısı seslerin baskınlığını artırmaktadır. Bu iki gazete, Metropol ve Helyi Téma, Fidesz ile yakından bağlantılıdır (Freedom house, 2023). Böylelikle parti, gazete alanına da hâkim olarak medyayı kendi istediği şekilde yönlendirmeyi başarmıştır.

2018 yılına gelindiğinde Fidesz hükümeti, Macar Basın ve Medya Vakfı (KESMA) kurmuştur. Hükümete yakın medya sahiplerinin varlıklarını tek bir çatıda toplayarak medya üzerindeki hakimiyetini pekiştirmiştir. KESMA'ya 500'den fazla medya kuruluşu katılmıştır. Tek sesli bir medya ortamı oluşmuş ve hükümet politikaları yönünden yayıncılık yapmaya devam edilmiştir. 2019-2024 yılları ise tam olarak medyanın kontrol altına alınması dönemidir. Macaristan'ın en popüler haber sitelerinden biri haline gelen Index.hu, editoryal bağımsızlığı sona ermiş ve site hükümet yanlısı haberler üretmeye başlamıştır. Bağımsız ve eleştirel olarak yayımlarıyla bilinen Klubrádió radyo kanalı ise, lisansını yenileme başvurusunun reddedilmesiyle kapatılmaya neden olmuştur.² Hükümetin tam olarak medyayı ele geçirme hareketine dijital medya'da eklenmiştir. Dijital medyada dezenformasyon artmış ve eleştirel içerikler bastırılmaya çalışılmıştır. İsrail yazılım şirketi NSO group tarafından geliştirilen Pegasus casusluk programı, Macar iktidarı tarafından kullanılmış ve itiraf edilmiştir. Bu programı kullanan ilk ve tek AB ülkesi olarak dünya medyasına yansımıştır.

3.4. Uluslararası Tepkiler

AB, Macaristan hükümetinin medya bağımsızlığına karşı yapmış olduğu politikaları eleştiren başlıca aktörlerden biridir. AB, Macaristan'ın medyayı kontrole alarak ifade özgürlüğü ve demokratik değerlere zarar verdiğini doğrudan belirtmiştir. Avrupa Parlamentosu, 2017 yılında, Macaristan medyası için oluşturulan yasalarını ve hükümetin medya üzerindeki etkisini inceleyen bir rapor kabul etmiştir. AB, Macaristan'a karşı yasal yaptırımlar uygulama

² Róka, J. (2019). Hungarian media system in constant transition: Is it just the target of political battle and manipulation?. Publizistik, 64(3), 345-362.

konusunda tehditte bulunmuştur ancak bu yaptırımlar sembolik olarak kalmıştır. AB'nin yanı sıra dünya çapındaki birçok gazetecilik örgütleri, Macaristan'ın medya üzerindeki baskısını kınamıştır. Sınır Tanımayan Gazeteciler (RSF) ve Uluslararası Basın Enstitüsü (IPI), Macaristan'ı, basın özgürlüğü endeksinde giderek daha kötü bir sıralamaya sokmuşlardır. RSF, Macaristan'ın medya görünümünü KESMA etrafında birleşen bir medya görünümü olarak tanımlamakla birlikte propagandanın da etkin bir şekilde kullanıldığını şöyle belirtmektedir:

'' Rusya'nın savaş propagandası, savaşın başından itibaren Macaristan'da çok güçlü oldu. Orbán, Putin'i ve Rus saldırganlığını uzun süre kınamadı. Hükümete yakın medya, Kremlin'in gündemini takip etti ve 'Ukrayna Rusya'yı bombalıyor' ve 'Ukrayna, Nazilerden kurtulmalı' gibi başlıkları işledi, bu tamamen Kremlin'in resmi iletişimine dayanan bir yaklaşımdı. Ülke çok bölünmüş durumda: Sadece devlet kontrolündeki kanallardan haberleri takip eden birçok kişi, savaşın NATO ve ABD'nin suçu olduğuna inanıyor ve Rusya'nın saldırgan, Ukrayna'nın ise mağdur olduğuna inanmıyor. Macar sivil halkı ve devlet, mültecilere yardım etti ancak hükümetin 2015'teki göç krizi sonrası yürüttüğü güçlü karşı-migren propaganda nedeniyle halkın mültecilere karşı duyguları gerçekten belirsiz.''

Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Macaristan'da medya özgürlüğüne karşı tepki göstermiş ve endişelerini dile getirmişler. ABD Dışişleri Bakanlığı, Macaristan'daki medya ortamının daraldığını, tek sesliliğinin demokrasi üzerindeki etkisi için açıklama yapmış ve hükümetin medya üzerindeki denetimi ile ilgili değerlendirmelerde bulunmuştur.

Freedom House'da ise, Macaristan'daki hükümetin medya üzerindeki etkisini raporlarında sıkça dile getirmiştir. Bu bağlamda, Tablo-1 bize, medya bağımsızlık endeksi düşmüş, 1990'larda demokrasiye geçilmesi sonucunda özgürleşme hareketi başlamıştı ancak 2010 yılından Fidesz hükümetinin politikalarının bunu değiştirmiş olduğunu göstermektedir.

Tablo-1

Independent Media

2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
2.50	2.50	2.50	2.50	2.50	2.75	3.25	3.50	3.50	3.50

Kaynak: Freedom House.

Sonuç

Günümüz dünyasında Liberalizm geriliyor mu tartışmalarının odak noktasından birisi de medyadır. Macaristan’da medyanın ele geçirilmesi süreci, Liberalizmin geriye doğru gitmesinde bir örnek oluşturmıştır. Bu bağlamda, Macaristan’da, Fidesz hükümetinin medyayı tek sesliliğe çevirip basın ve ifade özgürlüğü gibi Liberalizmin değerlerini hiçe sayması ‘İlliberal demokrasi’ modelinin inşasında merkezi bir rol oynamıştır. Bu çalışma, Fidesz hükümetinin medyayı ele geçirilme sürecini kurumsal, tarihsel ve ekonomik bağlamda incelemiş olup ülkenin demokrasisi üzerindeki etkileri ortaya koymuştur. Fidesz hükümetinin artarak medyayı ele geçirme süreci sistemik bir şekilde olmuştur. Bu bağlamda, medya manipülasyonu ve propaganda, Fidesz tarafından otoriterleşme süreçlerinde bir araç olarak kullanılmıştır. Otoriterleşme süreci illiberal demokrasi modelinde en dikkat çekici unsurların başında gelmektedir.

Çalışma boyunca elde edilen bulgular, Macaristan Ulusal Medya ve İletişim Kurumu’nun (NMHH) hükümete yakın isimlerle doldurulması ve medya lisanslarının siyasi bağlantılar doğrultusunda dağıtılması, demokratik değerlerin sarsılmasına yol açmıştır. Reklam gelirlerinin kontrol altına alınması ekonomik olarak bağımsız medya gruplarının zayıflamasına yol açmıştır. Bu adımlar doğrultusunda, Macar medyası devlet kontrolündeki bir propaganda aracına dönüşerek halka tarafsız bilgiye erişim hakkından ciddi şekilde kısıtlamıştır.

Macaristan’da medya ele geçirilmesine Avrupa Birliği ve çeşitli uluslararası aktörler tepki göstermiş, ancak sembolik kınamalar dışında etkili olmamıştır. Avrupa Birliği’nin, Viktor Orbán yönetimim medya politikalarına sert yaptırımlar uygulama konusunda caydırıcı bir kurumunun olmaması, bu tür demokratik gerilemenin engellenmemesindeki eksikliği gözler önüne sermektedir. Avrupa’da diğer ülkelerinde de bu tür illiberal eğilimlerin, bu durumdan cesaret almasına zemin oluşturabilir. Bu bağlamda, liberal demokrasiyi savunma yolunda uluslararası mekanizmaların gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, bu çalışmada, medya özgürlüğünün demokratik sistemler açısından taşıdığı önemi bir kez daha ortaya koymaktadır. Liberalizmin ana değerlerinden biri olan basın özgürlüğünün kaybı sonucunda sadece bir ülkenin iç dinamiklerini değil, uluslararası demokratik standartları da derinden etkileyebilecek sonuçlar doğurması da kaçınılmaz olacaktır. Bu bağlamda, Macaristan’daki medya ortamı örneği, medya manipülasyonu ve illiberal demokrasinin inşasında medyanın merkezi bir rol oynadığını gözlemlemekteyiz. Sürecin önlenmesi ve benzer örneklerin engellenmesi için hem ulusal hem de uluslararası düzeyde etkili politikalar geliştirilmesi gerekliliği açıktır.

Kaynakça

İnternet siteleri

[Freedom in the World | Freedom House](#)

<https://rsf.org/en/2024-world-press-freedom-index-journalism-under-political-pressure>

<https://www.hrw.org/report/2024/02/13/i-cant-do-my-job-journalist/systematic-undermining-media-freedom-hungary>

[Macaristan'da muhalefet Orban'ın medya ambargosuna çare buldu: Sokak gazeteleri - Medyascope](#)

[Orta Avrupa'dan basın özgürlüğü manzaraları | Heinrich Böll Stiftung | Derneği Türkiye Temsilciliği](#)

makaleler

Kerpel, Aron. "Pole and Hungarian Cousins Be? A Comparison of State Media Capture, Ideological Narratives and Political Truth Monopolization in Hungary and Poland." *SLOVO Journal* 29.1 (2017): 68-93.

Ozturk, I. (2024). EU Council Presidency Passes to Hungary: What to Expect from Orban. URL: <https://glavcom.ua/world/world-politics/holovuvannja-u-radi-jes-perekhodit-do-uhorshchini-choho-chekati-jevropi-vidorbana-1007778.html>

Róka, J. (2019). Hungarian media system in constant transition: Is it just the target of political battle and manipulation?. *Publizistik*, 64(3), 345-362.

Romcics, İ. (2019). Macarların Kökeni. *Yeditepe Üniversitesi Tarih Bölümü Araştırma Dergisi*, 3(6), 73-116.

Urbán, Ágnes, and Gábor Polyák. "How public service media disinformation shapes Hungarian public discourse." *Media and Communication* 11.4 (2023): 62-72.

raporlar

Democracy Reporting International, Hungary's state-owned TV shows bias in EU-refugee referendum, <http://democracy-reporting.org/?p=2450>, Democracy Reporting International,

Gyori, G.: Political Communication of the refugee crisis in Central Eastern Europe (2016) <http://www.feps-europe.eu/assets/3f672c37-1e17-4332-976b-ac395bc30ddd/political-communication-of-the-refugee-crisis-in-cep.pdf>, Policy Solutions

kitaplar

Bajomi-Lazar, P.(2014). Party Colonisation of the Media in Central and Eastern Europe: Modern Business Decision Making in Central and Eastern Europe. Budapest: Central European University Press.

Magyar, B. (2016). Post-Communist Mafia State. Central European University Press.

Wodak, R. (2013). Right-wing populism in Europe: politics and discourse. A&C Black.

Harari, Y. N. (2018). *21. Yüzyıl için 21 Ders* (P. Demir, Çev.). Kolektif Kitap.